

BALKAN TARİHİ

KONGRESİ

9. ULUSLARARASI MÜBADELE ve BALKAN TÜRK KÜLTÜRÜ
ARAŞTIRMALARI KONGRESİ BİLDİRİLERİ
SAMSUN/TÜRKİYE / 05-06 ARALIK 2015

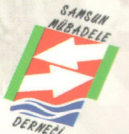
9TH INTERNATIONAL POPULATION EXCHANGE AND BALKAN-TURKISH
CULTURE INVESTIGATION CONGRESS PROCEEDINGS
SAMSUN/TURKEY / 05-06 DECEMBER 2015

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

İlkadım Belediyesi

SAMSUN MÜBADELE ve BALKAN TÜRK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMALARI DERNEĞİ KÜLTÜR YAYINLARI SERİSİ:11

BALKAN TARİHİ KONGRESİ

SAMSUN MÜBADELE ve BALKAN TÜRK KÜLTÜRÜ
ARAŞTIRMALARI DERNEĞİ KÜLTÜR YAYINLARI SERİSİ:11

**9. ULUSLARARASI MÜBADELE ve BALKAN TÜRK KÜLTÜRÜ
ARAŞTIRMALARI KONGRESİ BİLDİRİLERİ
SAMSUN/TÜRKİYE
05-06 ARALIK 2015**

**9TH INTERNATIONAL POPULATION EXCHANGE AND BALKAN-TURKISH
CULTURE INVESTIGATION CONGRESS PROCEEDINGS
SAMSUN/TURKEY
05-06 DECEMBER 2015**

ISBN: 978-605-86709-5-2

Editör: Prof. Dr. Mehmet Yavuz ERLER

Dizgi: Mehmet KÖSEOĞLU

Ön Kapak Fotoğrafı:

Kosova Prizren Gazi Mehmed Paşa Hamamı
(Mehmet Emin Yılmaz Koleksiyonu)

Arka Kapak Fotoğrafı:

19.Yüzyıl Sonlarında Yenişehir Kartpostalı
(İbrahim Alper Arısoy Koleksiyonu)

I.BASKI

500 Adet / Kasım-2016

*Bu kongre kitabının yayımı,
İLKADIM BELEDİYESİ
tarafından finanse edilmiştir.*

Baskı - Cilt :

UGUROFSET

Tel: 0.362 431 52 55

Pazar Mah. Şehit Nuri Urun Sk.

No:48 İlkadım/SAMSUN

www.ugurofset.com.tr

Her hakkı mahfuzdur. Bu kitabın hiçbir bölümü, metin kısmı, belgeler, resimler, fotoğraflar; yazarların yazılı izni olmaksızın mekanik ya da elektronik veya başka herhangi bir yöntemle, hiçbir şekil ve biçimde iktibas edilemez, yeniden satış amacıyla fotokopi de dâhil olmak üzere hiçbir sistemle çoğaltılamaz. Dergi, gazete veya radyo-TV'lerce yapılacak kaynak gösterilmesi şartıyla bu hükmün dışındadır.

“Muhacirler, kaybedilmiş toprakların aziz hatıralarıdır”

M. Kemal ATATÜRK

KONGRENİN ONUR KONUKLARI

Onur konuğu olarak kongremize teşrif eden Bulgaristan Dost Partisi Milletvekili Şaban Ali Durmuş, Hüseyin Hafızov, Makedonya Eski Bakanı Adnan Kahil, Kosova Milletvekili Muferra ŞİNİK, Yunanistan Gümölcine Belediye Başkan Yardımcısı Sibel Mustafaoğlu'na teşekkür ediyoruz.

Olcay YANIK
Dernek Başkanı

KONGRE BİLİM KURULU / Congress Scientific Board

Prof. Dr. Mehmet Yavuz Erler
Prof. Dr. Levent Kayapınar
Prof. Dr. Ayşe Kayapınar
Prof. Dr. Dimitris Michalopoulos
Prof. Dr. Vasilis Colonas
Prof. Dr. Bünyamin Kocaoğlu
Prof. Dr. Dursun Ali Akbulut
Prof. Dr. Fahri Sakal
Prof. Dr. Ema Miljković
Prof. Dr. Aleksandar Rastovic
Prof. Dr. İlhan Ekinci
Doç. Dr. Önder Duman
Doç. Dr. Mucize Ünlü
Yrd. Doç. Dr. Abidin Temizer
Yrd. Doç. Dr. Athina Vitopoulou
Yrd. Doç. Dr. Emre Kılıçaslan
Yrd. Doç. Dr. Jovana Saljic
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Aydın
Yrd. Doç. Dr. Özlem Genç
Yrd. Doç. Dr. Tuğba Kara
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Vehbi İmamoğlu
Dr. İlkey Erken
Dr. Hakan Tan
Dr. Ali Emre İşlek
Dr. Ozan Tuna
Dr. Nazlı Murzioğlu

KONGRE DÜZENLEME KURULU / Congress Organizing Committee

Erdoğan Özoral
Prof. Dr. Şaban Sarıkaya
Prof. Dr. Mehmet Yavuz Erler
Prof. Dr. Bünyamin Kocaoğlu
Prof. Dr. Dimitris Michalopoulos
Prof. Dr. Ema Miljković
Yrd. Doç. Dr. Jovana Saljic
Oktay Çakır
Dr. Gürol Özoral
İlkay Baba
Salih Meriç
Dr. Vildan Kasap
Olca Yanık
Şennur Koçer
Hamdi Kurubaş
Akin Üner
Mehmet Köseoğlu
Recep Ertorun
Oktay Ergör
Levent Tucer

İÇİNDEKİLER

Sunuş	Erdoğan TOK	7
Açılış Konuşması	İlkadım Belediye Başkanı Olcay YANIK	9
Editörden Notlar	Dernek Başkanı Yavuz ERLER	10

BALKANLAR: DEMOGRAFİ ve NÜFUS HAREKETLİLİĞİ

The Population Studies In The Light Of The Ottoman Sources: Methodological Approach	Ema MILJKOVIĆ	19
Bulgaristan İle Türkiye Arasındaki Mübadeleler	Georgi ZELENGORA	31
Mübadele ve Niksar	Hasan AKAR	41
“Bir Fırtına Tuttu Bizi”1924 Nüfus Mübadelesinin Yorgun Göçmenleri	Hikmet PALA	53
From The Ottoman To The Serbian Vassals	Jovana ŠALJIC	69
Sarışaban - Karacaoba Köyü Mübadilleri	Mümin YILDIZTAŞ	79
Kafkas Muhacirlerin Batı Balkanlar’dan Göç Etmesi	Redžep ŠKRIJELJ	97
Üç Arzuhalin Dilinde Girit’ten Anadolu’ya Muhaceret	Tuncay E. SEPETÇİOĞLU	113
Yugoslav-Türk Projesi		
20. Yüzyıl Boyunca Türkiye’ye Müslüman Nüfus Göçü	Vladan VIRIYEVIĆ	137

BALKANLAR: POLİTİKA VE KRİZLER

Mübadillerin Sorunları	Arif TORUN	149
İkinci Dünya Savaşı Sonrası Balkanlar ve Türkler	Metin EDİRNELİ	157
Yunanistan’da Ekonomik Kriz ve Siyasi Gelişmeler	Sibel MUSTAFAOĞLU	171
Türk – Yunan Nüfus Mübadelesi: Müslüman Kıyımı	Yasemin CÖMERT	177
Bulgarların Etnik Temizlik Siyaseti (1877-1989)	Zeynep ZAFER	187

BALKANLAR: EDEBİYAT ve KÜLTÜR

Makedonya'da Türk Kültürü ve Osmanlı Eserleri	Adnan KAHİL	205
Edebiyatçı Gözü İle Rumeli Türk Kültürüne Bakışlar	Akın ÜNER	211
Balkanlı Olmayan Bir Türk İçin	Mehmet YILMAZ	215
Balkanlar Ne İfade Eder?		
Kosova'da Türkçenin Kullanımı	Müferra ŞİNİK	221

BALKANLAR: DİN VE GELENEK

Yunanistan'da Rumeli'nin Gözcüsü Ünvanını Almış Seyyid Sultan (Kızıldeli)Ali	Ayhan AYDIN	225
Bulgaristan'da Alevi-Bektaşî Geleneğinin Yerleşmesi ve Dini-Kültür Mirası	Nevena Gramatikova	245

BALKANLAR: DİPLOMASİ VE TOPLUM

Yunanistan'da Osmanlı Diplomatik Temsilciliklerinin Gelişimi (1840-1897)	İbrahim Alper ARISOY	259
Mora Türklerinin Sosyokültürel Yapısı Üzerine Notlar	İbrahim Alper ARISOY Dimitris Michalopoulos	289
1923 Tarihli Nüfus Mübadelesi Protokolü'nün Uygulanma Süreci ve Karma Komisyonu	Elçin MACAR	317
Kıbrıslıları Türkiye'ye İlticaya Teşvik Eden Gelişmeler ve Bu Konuda Bazı Raporlar	Fahri SAKAL	327
İngiliz Dışişleri Belgelerinde Balkan Sorunu (1860-1908)	Hamdi ÖZDİŞ	355
Türk-Yunan Devletlerinde Mübadillerin Sosyo-ekonomik Konumlarının Etkileri	Kubilay HAMZAOĞLU	377
Viyana Basını Politik Karikatürlerinde	Mehmet KÖSEOĞLU	389
Notası Sonrası Hersek İsyanları	Neşet Gökhan ÖZENÇ	
Türkiye ve Yunanistan Halkları Arasındaki Önyargıların Kırılmasında Mübadil Kuruluşların Rolü	Sefer GÜVENÇ	411

BULGARLARIN ETNİK TEMİZLİK SİYASETİ
(1877-1989)

The Bulgarian Politics Of Ethnic Cleansing
(1877 - 1989)

Zeynep Zafer*

Özet

Günümüz Bulgaristan topraklarında ve bazı savaşlar sırasında Bulgarlar tarafından işgal edilen coğrafyada yaşayan Türklere ve Pomaklara karşı katliamlar ve zorunlu kitlesel göçler organize edilmiş, çok sayıda köy haritadan silinmiş, yıkımlar gerçekleştirilmiş, terör yöntemleriyle Müslümanların malları gasp edilmiştir. Etnik temizlik projesi kapsamında gerçekleştirilen katliamlar, zorunlu göçler, namusa, insan onuruna saldırılar ve Hıristiyanlaştırma/Bulgarlaştırma uygulamaları 1877'de başlamış ve aralıklarla 1989'a kadar sürmüştür.

Bildiride, Bulgaristan'da yaşayan Türklere ve Pomaklara karşı gerçekleştirilen toplu katliam, zorunlu göç ve zorunlu Hıristiyanlaştırma/Bulgarlaştırma gibi farklı etnik temizlik süreçleri, özellikle Bulgar arşiv belgelerinin ve görgü tanığı hatıralarının bulunduğu kanıtlar temelinde ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan, Türkler, Pomaklar, Etnik temizlik, Hıristiyanlaştırma, Bulgarlaştırma, zorunlu göç, asimilasyon.

Osmanlı-Rus Harbi (1877-1878) ve Balkan Savaşlarında (1912-1913) doruk noktasına ulaşan, ardından aralıklarla süren, 1970'li-1980'li yıllarda yine alevlenen Bulgar zulmünün hedefi, dini İslâm ya da etnik kökeni Türk olanlardı. Başlangıçta Rusların yönlendirilmesi ve yardımlarıyla Bulgarlar, savaş ortamında ve ardından özerklik kurulan coğrafyada Müslümanlara yönelik etnik temizlik planını uygulamaya başlamıştır. Bu doğrultuda kitlesel katliamlar yapılmış,

* Prof. Dr. A.Ü.Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Bulgar Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

bozgun paniği yaratılarak zorunlu göçler organize edilmiş, zorunlu Hıristiyanlaştırma/Bulgarlaştırma kampanyaları uygulanmış, terör yöntemleriyle kadınların kızların ırzına namusuna, insan onuruna saldırılar gerçekleştirilmiş, birçok Türk ve Pomak köyü haritadan silinmiş, yıkımlar gerçekleştirilmiş, bu toplulukların malları gasp edilmiştir.

Gerçekleştirilen etnik temizlik sonucunda öngörülen topraklarda Rusların yönlendireceği, tek milletin ve tek dinin var olacağı bir devlet kurulacaktır. Osmanlı-Rus Harbini (1877-1878), "*ırk ve yok etme savaşı*"na¹ dönüştürenlerden biri olan Rus Panslavist Prens Çerkaskiy, "*Yumurta kırmayı göze alamayan omlet yiyemez*"² sözleriyle Bulgarlara açık olarak etnik temizlik yapmaları yönünde tavsiyelerde bulunmuştur. Rus ordusu da Tuna'nın güneyine geçer geçmez katliamlar gerçekleştirerek insanlık dışı suçlar işlemiştir.³

Rus ordusunda subay olarak görev alan ve kurulacak Bulgar Prensiği'nin ilk Prensi olarak atanan Alman aristokrat Aleksandır Batenberg, ele geçirildikten sonra Plevne'de tanık olduğu olayları savaş sırasında tuttuğu güncesine şöyle aktarmıştır:

"(Salı, 11 Aralık 1877) Rus ve Romen askerleri birbirleriyle yarışarak yağmalamaya başladı. Ganimetle dolu kervanlar uzaklaşırken, etrafta binlerce kişi can çekişiyordu ama bu hiç kimsenin umurunda değildi. Şehirde çığlıklar ve kırılan kapıların gürültüleri yükseliyordu. Türkler gruplar halinde sokaklarda ölüyordu. Korkunç bir manzara! Türkler sinekler gibi açlıktan can veriyordu!"⁴

Muhabir olarak savaşı izleyen ve genelde Rusların işlediği insanlık suçlarını görmezlikten gelen gazeteci-yazar V. İ. Nemiroviç-Dançenko, Ocak 1878'de Edirne'ye doğru ilerleyen Rus Ordusunun korkunç katliamına güncesinde yer vermiştir:

"İki hafta sonra binlerce çocuk cesedi yol boyu çürümekteydi ve bizim Rus başıbozukları korkunç bir şekilde suçluyordu. (...) Hasköy'den Edirne'ye kadar uzanan yol, insanı tiksindiren bir manzaradan ibaretti. Kara çamurun içinde hala binlerce çocuk cesedi yuvarlanıyordu. Yol boyu bulunan evlere göz atmak bile korkunçtu. Açlıktan ölmekte olanlar bize doğru sürünerek geliyordu. Bazı çocuk [cesetleri]

¹ Şimşir, N. B. *Rumeli'den Türk Göçleri, Belgeler*, Cilt I, Ankara 1968, s. 52, 53.

² Şimşir, N. B., *Bulgaristan Türkleri (1878-2008)*, Ankara 2009, s. 218.

³ Ayrıntılı Bilgi için bkz.: Şimşir, N. B. *Rumeli'den Türk Göçleri, Belgeler*, Cilt I, Ankara 1968; McCarthy, J., *Ölüm ve Sürgün. Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kiyımı (1821-1922)*, cev. Fatma Sarıkaya, Ankara 2014.

⁴ Batenberg, Al. *Dnevnik*, Sofa 1992, s. 62.

yığımlarında hala hayat belirtisi vardı. Çocuklar bize doğru geliyordu, kokluyordu, sadece ve sadece ekmek istiyorlardı. (...) Türklerin bize olan nefretinin büyüklüğü de ortadaydı. Çünkü kadınlar ve kızlar askerlerimiz tarafından kurtarılmak yerine açlıktan ölmeyi tercih ediyordu. Edirne'ye gitmekten de vazgeçiyor ve kız kardeşlerinin, annelerinin cesetleri başında ölümü bekliyordu.”⁵

Bulgaristan Prensiğinin Birinci Prensi Aleksandır Batenberg ise Bulgarların işlediği bir katliamı şöyle dile getirmiştir:

“(Cuma, 1 Şubat 1878) Harmanlı'da Bulgarlar, kaçmakta olan yaklaşık 200 000 Türk'e saldırmışlar ve korkunç bir katliam yapmışlar. Her yeri kan götürüyor, sokakları, evleri... Her yerde insan ve hayvan cesedi. Eşeklerin bile boğazları kesilmişti.”⁶

Osmanlı Rus Harbini (1877-1878) “Türlere karşı işlenen bir soykırım” olarak niteleyen tarihçimiz Bilal Şimşir *Bulgaristan Türkleri (1878-2008)* adlı değerli çalışmasında; 1 milyon kadar Türkün, çok kanlı bir şekilde yerlerinden sökülüp göçe zorlandığını, yarım milyon kadarının da daha 1877-78 yıllarında katliamdan, açlıktan, soğuktan ve salgın hastalıklardan kırıldığını, Bulgar Devletinin de bu insanların kemikleri üzerinde kurulduğunu yazmıştır.⁷ Bilal Şimşir, sözlerini destekleyecek şu örneği vermiştir:

“Osmanlı İmparatorluğu toprakları üzerinde kurulmuş olan öteki milli devletlerin hiçbiri Bulgar devleti kadar, günahsız Türk kurbanı yutmamıştır. Bir tek örnek verelim: bugün işçi otomobillerimizin ve TIR kamyonlarımızın mekik dokudukları E-5 karayolunun Filibe (Plovdiv) – Mustafa Paşa (Svilengrad) bölümünde, Ocak 1878'de, yaklaşık 50 000 arabalı bir Türk göçmen kitlesi topa tutularak yok edilmiştir.”⁸

Müslümanlara yönelik etnik temizlik, savaştan sonra da zorunlu göçler ve asimilasyon politikasıyla devam etmiştir. Savaş sırasında kaçırılan kız çocukları ve genç kadınlar, kaybolan veya yetim kalan erkek çocukları Kilise tarafından ve Bulgar ailelerince hemen Hıristiyanlaştırılmıştır.⁹ Bu korkunç gerçek, dönemin Başbakanı ile Dış ve Din İşleri Bakanı Dragan Tsankov'un Valilere gönderdiği emrinde açıkça görülmektedir:

⁵ Nemiroviç-Dançenko, V. İ., *Godini na vojna (Dnevnik na ruskiya korespondent)*, Sofia 2008, s. 513, 518.

⁶ Batenberg, A. *Dnevnik*, Sofia 1992, s. 78.

⁷ Şimşir, N. B., *Bulgaristan Türkleri (1878-2008)*, Ankara 2009, s. 18-19, 217-219.

⁸ A.g.e., s. 218-219.

⁹ Eldirov, Sv., “Bilgarskata pravoslavna tsirkva i bulgarite müsülmani 1878-1944 g.” harrybg.blogspot.com/2007/09/1878-1944.html (Erişim, 01 Kasım 2015).

“Savaş sonrasında kimsesiz kalan ve reşit olmayan Türk çocukları Bulgar aileler tarafından alınarak Hıristiyanlaştırılmıştır. Geri dönen ve çocuklarını almak isteyen aileler yakınlıklarını kanıtladıkları takdirde bu çocuklar iade edilecektir. Belediye Başkanları, yerel Hıristiyan ve Müslüman yetkililerin huzurunda kendi rızasıyla Hıristiyanlıktan vazgeçtiklerini beyan eden kızlar da ailelerine iade edilecektir.

Bakan D. Tsankov”¹⁰

Buna rağmen Bulgar Kilisesi en yüksek düzeyde direnmektedir.¹¹ Bulgar Ekzarhı I. Yosif, in Aralık 1881 yılında Dış ve Din İşleri Bakanlığına gönderdiği cevap niteliğindeki mektubunda *“Hıristiyanlığı kabul etmiş Türk çocukları, reşit olana kadar buldukları ailelerde Hıristiyan olarak kalmalıdır.”*¹² yazmaktadır. Bulgar arşivlerinde Kilisenin bu şekilde davrandığı, bazen de devletin resmi adalet ve güvenlik organlarının Kiliseye destek olduğu ile ilgili çok sayıda belge mevcuttur.¹³

Osmanlı-Rus Harbi (1877-1878) sırasında ve sonrasında gerçekleştirilen Hıristiyanlaştırma faaliyetleri, Müslüman ve Türk çocukları ile kaçırılan kadınlarla sınırlı kalmamaktadır. Plevne ve Lofça bölgesindeki birçok Pomak aileleri zorunlu olarak Hıristiyanlaştırılmıştır.¹⁴ Bu zorunlu Hıristiyanlaştırma kampanyası için Devletten maddi yardım talep eden Dış ve Din İşleri Bakanlığı'na cevaben gönderilmiş Bakanlar Kurulu Kararı, Bulgar yetkililerinin Hıristiyanlaştırma/Bulgarlaştırma sınırlarını çok açık bir biçimde çizmiştir. Yetkilere göre Pomaklar doğal olarak Bulgar olmalıydılar. O nedenle Hıristiyan olmuş Pomaklar maddi yardım hak etmemektedirler. Fakat Türkleri Hıristiyanlaştırabilmek için bazı *“fedakârlıklar”* yapmak mümkündür. Bu konuda 1 Eylül 1881'de alınan Bakanlar Kurulu kararında şu önemli bilgi kayda geçmiştir:

*“Hıristiyan dinini kabul eden Mohamedanlara [Pomaklara] para yardımı yapılmamalı. (...) Ancak bir kaç Türk sülalesi toplu halde Hıristiyanlığı kabul ederse, onlara para yardımı yapılması uygundur.”*¹⁵

¹⁰ Dirjaven vestnik, sayı 59, 26 Yuli (Temmuz) 1880, s. 3; Daha ayrıntılı bilgi için bkz.: TsDA, Fond 166 k, op.6. a.e.12, l. 13; a.e. 13, l. 28.

¹¹ Eldirov, Sv., “Bilgarskata pravoslavna tsirkva i bilgarite müsülmani 1878-1944 g.” harrybg.blogspot.com/2007/09/1878-1944.html (Erişim, 01 Kasım 2015).

¹² TsDA, fond 166 k, op.6., a.e. 13, l.6.

¹³ A.g.e., a.e. 12, l. 36.

¹⁴ A.g.e., a.e. 12, l. 8, 10,11,11g, 12.

¹⁵ A.g.e., a.e. 12, l. 36.

Barış döneminde devam eden, baskılar ve göç psikozu yaratma yöntemleriyle kendini gösteren Bulgarların Müslümanlardan kurtulma siyaseti hiç kesilmemiştir. Osmanlı-Rus Harbinden (1877-1878) sonra göçler devam etmiş ve özellikle Doğu Rumeli Vilayeti'nin Bulgaristan Prenslığı ile birleştirildiği 1885'te ve ardından yoğunlaşmıştır. Bu tarihten sonra Kilise görevlerinin Hıristiyanlaştırma faaliyetleri Doğu Rodop Dağlarında yaşayan Pomaklar arasında yoğunlaşmıştır.¹⁶

Osmanlı Devletine bağlı olan Bulgaristan Prenslığı, 5 Ekim 1908 tarihinden itibaren tek taraflı, Bulgaristan Çarlığı olarak ilan edilmiştir. Devletin bağımsızlığı anlamına gelen bu ilandan 1 yıl sonra Bulgaristan, Osmanlı İmparatorluğu da dahil olmak üzere uluslararası düzeyde bağımsız bir devlet olarak tanınmıştır. Bulgar yönetimi, o tarihten itibaren Balkan Savaşı için hazırlıklara başlamıştır. Çarın desteğini de arkasına alan Bulgar çeteleri, 1912 yılının ilk aylarında en yoğun etnik temizlik tatbikatlarına çıkmışlardır.¹⁷

Çar Ferdinand, 8 Ekim 1912 tarihli manifestosunda Birinci Balkan Savaşını “*haçın hilale karşı*” yaptığı harp olarak nitelendirmiş ve Bulgarları, “*kan ve din kardeşlerini*”, “*Hıristiyanları*”, “*kutsal göreve*”¹⁸ davet etmiştir. Kilise ise, “*Balkanların haçlı seferi*” sırasında “*aşığılanmış haçın dirilişinin gerçekleşeceğini*” öne sürmüştür.¹⁹ Buna benzer propaganda araçları ve yöntemlerle Bulgar halkı yeni etnik temizlik için özellikle hazırlanmıştır.

Filib'e'deki bir yayınevi tarafından basılıp dağıtılan ırkçı, nefret dolu “*Her Süngüye Beşer Kişi*” adlı kartpostal serisi Türk milletinin sahip olduğu tüm değerlerini aşağılamak, Bulgarları kışkırtmak amacını taşımaktadır.²⁰ Tıpkı Osmanlı-Rus Harbinde (1877-1878) olduğu gibi şimdi de Balkanlar, Türklere ve Pomaklara karşı, kurnalsız,

¹⁶ DA-Plovdiv, fond 67 k, op.1, a.e. 76, l. 21, 28-29.

¹⁷ Örneğin Nevrokop'a bağlı Ablanitsa köyüne Şubat 1912'de peş peşe yapılan üç saldırı sonucunda 125 erkek yakalanarak kurşuna dizilmiştir. Yakın Bulgar köylerinden olan çeteciler, Jijevo köyünü ateşe vererek birkaç çocuk ve yaşlı kadın dışında tüm halkı öldürmüş, yakında bulunan Koçan, Vilkosel gibi başka Müslüman köyü sakinleri de bu saldırılardan zarar görmüştür. Bkz. İmam, İ. - Kondareva, S., *Ablanitsa prez vekovete*, Ablanitsa 2008, s. 141-153.

¹⁸ Kişkilova, P., *Balkanskite voyni po stranitsite na bilgarskiya pečat 1912-1913*, Sofia, 1999, s.40-41; Azmanov, D., *Moyata epoha 1878-1919*, Sofia, 1995, s. 95.

¹⁹ Eldirov, Sv., “Bilgarskata pravoslavna tsirkva i bilgarite müsülmani 1878-1944 g.” harrybg.blogspot.com/2007/09/1878-1944.html (Erişim, 01 Kasım 2015); Troçki, L., *Balkan Savaşları*, çev. Tansel Güney, Ankara, 2012, s. 409.

²⁰ Bkz.: Dinç, G., *Mehmed Nail Bey'in Derlediği Kartpostallarla Balkan Savaşı (1912-1913)*, İstanbul, 2008.

taş üstünde taş bırakmayacak kadar acımasız, etnik temizlik ve göçlerin yaşandığı, insan onurunun hiçe sayıldığı, gaspların gerçekleştirildiği bir savaşın sahnesidir.

Rus muhabiri olarak Balkan Savaşlarını (1912-1913) izleyen Lev Troçki, Türklere ve Pomaklara yönelik gerçekleştirilmiş korkunç etnik temizliğin tanıklarındandır. Troçki Birinci Balkan Savaşı sırasında yazdığı protesto mektuplarında, Bulgaristan'ın yabancı basın mensuplarına uyguladığı savaş sansürünün başında bulunan yazar Petko Todorov'a şöyle seslenmiştir:

*"Savaşınızı, barbarlığa karşı medeniyet için yapılan bir haçlı seferi diye tarif ettiniz. Kalemlerinizi ve makaslarınızla, göndermek istediğimiz bütün telgrafları ve yazıları bu iki kategoriye uydurmak için büyük gayret gösterdiniz. Ama şimdi Avrupa, o haçlı seferi ordusunun geçtiği yolun, kültürden nasibini almış bir insanın, hissetme ve düşünme aczi yaşamayan herkesin tüylerini ürpertecek, midesini bulandıracak suçların izleriyle kaplı olduğunu öğrenecektir."*²¹

*"Malko Tırnova'ya gidin, oradan da Kırçali'ye - yolda elleri arkadan bağlanmış ve boğazları boyun kemiklerine kadar kesilmiş sakallı Müslümanlara rastlayacaksınız; evinin yanı başında kafasına yediği bir darbeye ölmüş ve yere serili yatan birçok ihtiyar Müslüman kadınla karşılaşacaksınız. Ayrıca kuşkusuz, Türk çocuklarının cesetleri de gözünüze çarpacaktır..."*²²

Birinci Balkan Savaşında gerçekleşen korkunç Bulgar katliamlarından Pomaklar da kurtulamamıştır:

*"Savaşın ta en başında, Rodop mıntıkasındaki kuvvetlerinizin top ateşine tutarak bir Pomak köyünü, o köyde bulunan herkesi, her şeyi - evleri, çiftlikleri, insanları, hayvanları, kadınları, çocukları - yok ettiklerini bilmiyor muydunuz? (...) Ama Pomaklara karşı ortaçağı andıran bu misilleme hareketine ilişkin bir haberi, sizin askeri sansür kurulunuzun, tamamıyla sansür ederek yollanmasına izin vermediği gerçeği; o zaman daha bu suç herkesin kafasında tazeliğini, etkisini korurken, yeterince sert bir şekilde kınanıp gerekli uyarıların yapılmadığı gerçeği olduğu yerde duruyor (...)"*²³

Müslüman topluluklara karşı etnik temizlik yapan Bulgar ordusu mensuplarıyla ilgili bilgilere, asker olan Bulgar görgü tanıklarının

²¹ Troçki, L., *Balkan Savaşları*, çev. Tansel Güney, Ankara, 2012, s. 409.

²² A.g.e. s. 410.

²³ A.g.e., s. 409.

anılarında da rastlamak mümkündür. Sl. Diçev'e göre Arda boyundaki bölgede, geri çekilen Türk ordusu tarafından iki Bulgar askerinin gözlerinin çıkarılmasına çok kızan Binbaşı Dolapçev, köylerde yaşayan ve ileri sürülen olayla hiçbir ilgisi olmayan Pomak halkına katliam yapılmasını emretmiştir:

*"İlerleyen güçlere herkesin kılıçtan geçirilmesini, köylerde taş üstünde taş bırakılmamasını emretti. Gece bu manzara dehşet vericiydi. Gözlerimizin önünde onlarca köy ve mahalle yanıyor, köpekler havlıyor ve uluyor, büyük baş hayvanlar böğürüyor, atlar kişniyor, çocuklar ağlıyordu; kadın ve silah sesleri duyuluyordu. Bu manzara yirmi dört saat sürdü."*²⁴

Bulgar çeteci Hristo Silyanov'un Makedonya bölgesiyle ilgili itirafları ise tüyler ürperticidir:

*"Doğu ve Kuzeydoğuda Türklerin evleri, samanlıkları, köyleri yanıyor: orada bizim köylümüz, çetecimiz, Yunan çetecisi ve belki de Yunan askeri misilleme yapıyordu. (...) Ben düşmanın bozguna uğratılması ve aşağılanmış olması durumuyla alay ediyordum. Daha ötesinde karşıma çıkan Türk ailelerin oluşturduğu manzara da benim alaycı tavrımı yok etmedi. Lerinden ve Kayalar civarındaki zarar gören köylerden muhacirler, çoğunluğu kadın ve çocuk olmak üzere su birikintisi içinde duruyor ve yağmurun altında, ıslak bedenlerine yapışmış pamuklu şalvarlar içinde soğuktan titriyordu. Yanlarından geçerken fenerlerin loş ışıkları altında bize dikilen aptal ve çaresiz bakışlarını görebiliyorduk."*²⁵

1912-1913 zorunlu Hristiyanlaştırmada görev alan bir Bulgar din adamı da savaşın Pomaklara verdiği korkunç zararı şu sözlerle dile getirmiştir:

*"Pomak köylerinin ateşe verilmiş olmasından dolayı felaket büyüktür. Toplam 1100 ev yakılmıştır: Karşilya'da 130, Smilyan'da 220, Palas'ta 350, Soyçuk'ta 180, Tırın'da 110, Topuklu'da 160 ve Alamidere'de 35 ev. Bilindiği gibi, bu köyler Bulgarlar tarafından ele geçirildikten sonra Pomaklar, Türk askerleriyle irtibata geçtikleri için ve onlara her türlü yardımı yaptıkları için yakılmıştı."*²⁶

²⁴ Haytov, N.- Diçev, Sl. *Minaloto na Yavorovo, Devin, Manastir, Plovdiv* 1985, s. 403, www.promacedonia.org/nh/nh_manastir_1b.htm#14 (Erişim 23 Kasım Nisan 2015).

²⁵ Silyanov, Hr., *Pisma i izpovedi na edin çentik. Spomeni ot Strandja, ot Vitoşa do Gramos*, Sofia, 1984, s. 490, 502.

²⁶ Georgiev, V. - Trifonov, St., *Pokristvaneto na bilgarite mohamedani 1912-1913. Dokumenti*, Sofia, 1995, s. 26.

"Babek Köyü çeteler tarafından ateşe verilmiştir. Bundan önce 300-350 evden oluşan 3000 nüfuslu köyde şimdi sadece 10 ev kalmıştır."²⁷

Fakat yaşanan etnik temizlik sadece bununla sınırlı kalmamıştır. 25 Kasım 1912'de Hristo Çernoşev'in 15 kişilik çetesi tarafından Nevrokop'ta (bugünkü Gotse Delçev) başka bir uygulama başlatılmıştır.²⁸ **Birinci kitlesel asimilasyon**²⁹ adıyla Bulgaristan ve dünya tarih bilimine geçen bu Hıristiyanlaştırma/Bulgarlaştırma süreci; işkence, zorbalık ve silah kuvvetiyle gerçekleştirilmiştir. Yaklaşık 300 bin Pomak zorla, kanlı bir şekilde Bulgarlaştırılmıştır.³⁰ Bunu da yeni ve çok yoğun bir göç dalgası izlemiştir.³¹ İçinde buldukları son derece zor şartlara, verdikleri kayıplara rağmen cesur olan bazı Pomaklar seslerini duyurmaya çalışmıştır. Bir grup temsilci Filibe'deki Müftüye gidip onunla birlikte Komutanlığa çıkarak, Hıristiyanlaştırma uygulamasının zorunlu olduğunu dile getirmiş, halka yapılan zulmü bildirmiş ve Alman Elçiliği'ne telgraf çekmiştir.³² Başka bir grup ise Bulgar Meclisine başvurmuştur.³³ Aynı zamanda da Osmanlı Devletinin resmi makamlarına başvurulmuştur, destek istenmiştir.³⁴

1919-1923 yılları arasındaki Çiftçi Partisi Başkanı Aleksandır Stamboliyski (1879-1923) yönetimi azınlıklar için bir ümit niteliğini taşısa da kanlı bir darbeyle sona erdirilir. Irkçı siyaset, yeniden gün

²⁷ A.g.e, s. 289.

²⁸ Belgede, *Dün Çernoşev 15 kişilik çetesiyle Pomakları Hıristiyanlaştırmak için Drama'nın Kuzey ve Kuzeybatıdaki köylere yola çıktı*, ifadesi bulunmaktadır. Georgiev, V. - Trifonov, St., *Pokristvaneto na bulgarite mohamedani 1912-1913. Dokumenti*, Sofia 1995 s. 14-16; Bu bölgedeki Hıristiyanlaştırma konusunda bkz.: Karpaç, U., *İstoriya za razvitiето na Ljnitisa*, Ljnitisa 2012, s. 16-20.

²⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Koyuncu, A., "Balkan Savaşları Sırasında Pomakların Zorla Tanassur Edilmesi (1912-1913)", OTAM, Sayı 33, 2013. Zafer, Z., "Balkan Savaşları ve Pomaklar", 100. Yılında Balkan Savaşları (1912-1913) İhtilafı Duruşlar, Cilt I, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014.

³⁰ Zelengora, G. *Pomatsite v Turtsiya*, Sofia 2014, s. 21-39.; Balkan, F., *İlk Türk Komitacısı Fuat Balkan'ın Hatıraları*, İstanbul 1998, s. 9; Zelengora, G., "Balkan Savaşı-Kitlesel Ölüm ve Etnik Temizlik", Bulgarcadan çev. Ayşe Kayapınar, BELETEN, Cilt LXXVIII, Sayı 281, Nisan 2014, s. 315-342; Akgün, A., Bulgaristan'da Asimilasyon ve "Zavallı Pomaklar" Adlı Bir Risale.

sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c8s13/makale/c8s13m1.pdf (Erişim, 07.04.2013).

³¹ A.g.e.

³² Georgiev, V.- Trifonov, St., *Pokristvaneto na bulgarite mohamedani 1912-1913. Dokumenti*, Sofya 1995 s. s. 21.

³³ A.g.e. s. 106-107.

³⁴ Koyuncu, Aşkın, "Balkan Savaşları Sırasında Pomakların Zorla Tanassur Edilmesi (1912-1913)", OTAM, Sayı 33, 2013, s. 178-180.

yüzüne çıkar ve öncelikle, Türkler ile Pomaklar arasında, husumet yaratma çabalarına girişilir. Pomak ve Türk çocukları, 1924 yılından itibaren farklı okullarda eğitilir. Bu doğrultuda Pomakların yoğun olarak yaşadığı Paşmaklı'daki (Smolyan) Müftülük Sofya Başmüftülüğü'nden bağımsız bir duruma getirilir. 1933 yılında Bulgarlar tarafından harap edilen Razgrad'taki Türk Mezarlığı hadisesi³⁵, yeni baskıların sadece bir örneğidir. Bulgaristan'da yaşayan Müslümanların dinmeyen sıkıntıları 1923-1939 yılları arasında bile, yaklaşık 200 000 Türk ve Pomakın, Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmesine neden olmuştur.³⁶

Bulgar Devletinin desteğiyle kurdurulan şoven Rodina Birliği (Drujba Rodina)³⁷ önderliğinde 1940'ta Rodop Bölgesinde **İkinci kitlese Bulgarlaştırma kampanyası** başlamıştır. Rodina Birliği, faaliyetine hız kazandırırken 1942 yılında Bulgar Meclisi'nde "*Bulgar asıllı vatandaşların, adlarını Bulgar adıyla değiştirebilecekleri, buna ilişkin talep ve başvuru dilekçelerinin mahkemelere sunulacağı, kimlik değiştirme işleminden masraf alınmayacağı*"³⁸ gibi düzenlemeler kabul edilmiş ve yasa hükmüne bağlanmıştır.

9 Eylül 1944'te Sovyet Ordusunun yardımıyla gerçekleştirilen darbe sonucunda iktidara gelen Vatan Cephesi sadece Pomaklara ve Türklere değil, ülkenin tüm azınlıklarına önemli haklar vaat etmiştir. Ancak, Moskova'da yaşadığı 1945'te Türklere "*güney sınırında yaşayan, Bulgar olmayan halk*" olarak söz eden, haklarında "*dikkatli olmalıyız*"³⁹ uyarısını yapan, geleceğin Bulgaristan Başbakanı Georgi Dimitrov 1946'da devletin başına geçmiştir. 1947'de kendini yetirince güçlü hisseden rejim, sosyalist diktatörlüğe doğru gitmeye başlamış ve eski yönetimlerin uyguladığı baskılara başvurmuştur. 1947'den itibaren; Şumnu, Sofya, Rusçuk ve Burgaz'daki Türk aydınlara gerçek dışı suçlamalarla idam ve ağır hapis cezaları verilmiştir⁴⁰. Artık toplu katliamlar yoktur fakat yaratılan zorunlu göçler aracılığıyla Türklere yönelik etnik temizlik siyaseti planlı bir şekilde devam etmiştir.

³⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Deliorman, M. N. *Çanlar Benim İçin Çaldı. Razgrad Mezarlık Hadisesinde*, İstanbul 1955.

³⁶ Şimşir, N. B., *Bulgaristan Türkleri (1878-2008)*, Ankara 2009, s. 229.

³⁷ Sosyalist rejimi kurulduktan sonra Rodina Birliği yöneticileri yargılanmış, birlik kapatılmıştır. Fakat Rodina Birliği 1990'lardan sonraki "demokrasi" döneminde yeniden kurularak günümüzde de Müslüman ve Roman azınlıklarına karşı ırkçı politikasını devam ettirmektedir.

³⁸ Dirjaven vestnik, 8 Yuli (Temmuz), 1942, s. 1-2.

³⁹ Baeva İ. - Kalinova, E., *Arhivite govoryat. "Vizroditelniyat protses". Bilgarskata dirjava i bulgarskite turtsi (sredata na 30-te - naçaloto na 90-te godini na XX vek)*, Tom 1, Sofia 2009, s. 45-46.

⁴⁰ Bkz. Kılıç, O. *Kader Kurbanı*, Ankara 1993.

Bulgar Hükümeti; 10 Ağustos 1950'de Türkiye'ye verdiği notada, Bulgaristan Türklerinden 250 000 kişinin, üç ay içinde, göçmen olarak alınmasını istemiştir. Bu nota sonucunda 1950 - 1951 zorunlu göç kampanyasında yaklaşık 155 000 Bulgaristan Türkü yurdunu terk ederek Türkiye'ye sığınmıştır.⁴¹

Türlere karşı göç silahını kullanan totaliter rejim, diğer Müslüman topluluklara yönelik Bulgarlaştırma uygulamasından da hiç vazgeçmemiştir. 1960'ların ilk yarısında Müslüman Romanların bir kısmının isimleri değiştirilmiştir. Pomaklara yönelik isim değiştirme hazırlıkları da aynı dönemde, yani 60'larda başlamış ve giderek yoğunlaşmıştır. **Üçüncü** olan bu **kitlesel isim değiştirme kampanyası**, Bulgaristan sosyalist rejimin ilk denemesi olarak tarihe geçmiştir. Bu asimilasyona karşı çıkmak için ormanlara sığınan Pomak topluluğu sonunda Bulgarlaştırılmıştır. Nevrekop'a (Gotse Delçev) bağlı Ribnovo Köyü'nün toplu olarak karşı çıkması ve isim değiştirmek için köye gelen polis, asker ve sivilleri kovması, diktatör rejimi geçici olarak geri adım atmasına zorlamış⁴² ve değiştirilmiş olan tüm Pomakların isimleri bu defa da iade edilmiştir.

Ama asimilasyondan vazgeçme niyetinde olmayan Bulgar yetkililer, 1970 yılında yürürlüğe koyacakları devasa kampanyanın hazırlıklarını sürdürmüş ve Komünist Partisi Merkez Komitesi, 17 Haziran 1970 tarihinde, bir karar çıkartmıştır. Karara göre; "*Müslüman dinine mensup Bulgarlar; partiye bağlılık, vatanseverlik ve enternasyonallık*" açılarından yetiştirilecektir. Karar uyarınca, "*radikal İslâm'ın etkisinde olan ve kendilerini Türk hisseden Müslümanlar*"ın adları "*tamamen gönüllülük esası gözetilerek ve ikna yoluyla*" değiştirilecektir.⁴³

İlk uygulama yeri olarak Doğu Rodoplar seçilmiştir. Pomakların yaşadığı Güney Bulgaristan bölgesinde aylarca süren olağanüstü hal gayri resmi olarak ilan edilmiştir. Batı Rodoplar'da 1972'de Dospat'a bağlı Barutin Köyünde direnen halka karşı silah kullanılmış, iki kadın adını değiştirmek istemediği için evlerinde öldürülmüştür.⁴⁴ Sofya'ya giden protesto kalabalığında yer alan Yakoruda'lı bir erkek dövülerek öldürülmüştür. Resmi kaynaklarına göre 1972'de isim değiştirme sürecinde toplam 3 kişi can vermiş, yüzlerce insan yaralanmıştır.

⁴¹ Şimşir, N. B., *Bulgaristan Türkleri (1878-2008)*, Ankara 2009, s. 246.

⁴² *Dirjavna Sigurnost- Smyanata na imenata-Vızroditelniyat protses (1945-1985 g.)*, *Dokumentalen sbornik*, Tom I, Sofia 2013, s. 198-202.

⁴³ TsDA, fond 1, op. 36, a.e. 1052, l. 1, 42-45: Protokol "A" No 549, BKP MK'nin 17 Temmuz 1970 yılında aldığı karar.

⁴⁴ Bkz. İvanova, E., *Othvirlenite "priobštenı" ili protsesa, nareçen "vızroditelen" 1912-1989*, Sofia 2002.

1973'te Nevrokop'a bağlı Kornitsa Köyü yaklaşık 3 ay Bulgarlaştırılmaya karşı direnmiş, ama sonunda 28 Mart 1973'te polis ve silahlı kuvvetler tarafından abluka altına alınmış ve iki komşu köy halkı (Breznitsa ve Lijnitsa köyleri) yardımına koşmaya çalışsa da protesto eden kalabalığa açılan ateş sonucunda 5 can vermiş, yüzlerce kişi yaralanmış, 40'ın üzerine aile Bulgarların yaşadığı köylere sürülmüş, birçok kişi tutuklanarak yargılanmış ve çeşitli hapishanelere veya Belene Kampına gönderilmiştir.⁴⁵

Bu arada, 1969-1978 yılları arasında 130 bini aşkın Bulgaristan Türkü⁴⁶ vatanını ve sahip olduğu her şeyini bırakıp göçün ateşten gömleğini giymiştir. Türkiye'ye göç edemeyip ülkede kalanlar da ileriki aşamalarda asimilasyonun kurbanı olmuştur.

Bulgar yetkilileri çok başarılı bir şekilde "parçala-yönet" politikasını uygulamıştır. Bu politika çerçevesinde hem Pomaklar ve Türkler arasında uçurum açılmış, hem de Türkler paramparça edilmiştir. Jivkov yönetimi, Türk azınlığı, "Türkler", "daha saf Türkler" ve "en saf Türkler" olarak üçe parçalamıştır.⁴⁷

Paşmaklı (Smolyan) ilinin Erikli (Slivka) köyünde yaşayan Türkler "Türkçeyi Slav aksaniyla konuştukları"⁴⁸ gerekçesiyle 1975 yılında Bulgarlaştırılmıştır. Devamında da Devin, Paşmaklı ve Burgaz'daki bazı Türk köylerinde zorla isimler değiştirilmiştir.

Bulgaristan'ın diktatör Devlet Başkanı Todor Jivkov'un verdiği bilgilere göre 1982'de, kalan 250 bin⁴⁹ Müslüman Romanın adı da zorla değiştirilmiştir. Jivkov Hükümetinin asimilasyon yoluyla tek millet inşa etme düşüncesi daha da ağırlık kazanmıştır. 1983 yılının Mayıs ayında, Bulgar güvenlik güçleri, Aytos ilçesine bağlı Çenge (Karageorgiyevo) köyü sakinlerinden "Konyalı" lâkaplı 7 ailenin isimlerini değiştirmek üzere tanklarla köyü abluka altına almıştır. Gençler başta olmak üzere köy halkı komşularının arkasında durarak, adların Bulgarlaştırılmasına engel olmuştur.⁵⁰

⁴⁵ Bkz. Zafer, Z.-Çernokojev, V. *Kogato mi otneha imeto. "Vızroditelniyat protses" prez 70-te - 80-te godini na XX vek v literaturata na müsülmanskite obştnosti*. Çev. Zeynep Zafer-Aytyan Delihüseynova, Sofiya 2015; Konedareva, S.-Avdikov, A., *Gorçivi razkazi. Tyahnata istin aza vızroditelniya protses*, Blagoevgrad 2003.

⁴⁶ Şimşir, N. B., *Bulgaristan Türkleri (1878-2008)*, Ankara 2009, s. 28.

⁴⁷ Kaynak kişi Prof. Dr. Evgeniye İvanova, kayıt tarihi Ocak 2014.

⁴⁸ İvanova, E. *Othvirlenite "priobşteni" ili protsesa, nareçen "vızroditelen" (1912-1989)*, Sofia 2002, s. 130.

⁴⁹ Angeleov, V., *Strogo poveritelno! Asimilatorskata kampaniya sreštu turskoto natsionalno maltsinstvo v Bilgariya. 1984-1989*, Sofia 2008, s. 161.

⁵⁰ Bkz.: Aziz Bey, "Morskata bolest" na "vızroditelniya protses", Anevo 2005.

Asimilasyon girişimleri devam ederken, göç yöntemi de Bulgaristan yönetiminin gündeminden hiç düşmemiştir. Jivkov, en büyük isim değiştirme kampanyasının henüz başlamadığı 8 Mayıs 1984 tarihli Politbüro toplantısında şunları söylemiştir:

*"Biz şu anda 100, 200, 300, hatta 500 bin kişiyi gönderebiliriz. Ama bu iş olmayacak. Çünkü Türkler, ait oldukları yere gitmek istemeyecekler."*⁵¹

1984 yılının sonbaharına doğru; Pomakla veya Bulgarla evlilikler yaptıkları bahanesiyle Kırcaali, Hasköy ve Silistre'de 40 bin Türk'ün adı değiştirilmiştir. Bu **Beşinci** ve en kapsamlı **isim değiştirme uygulaması**, Aralık 1984 - Şubat 1985 döneminde doruk noktasına ulaşmıştır.

Tüm bölgede olağanüstü hal ve sokağa çıkma yasağı gayri resmi şekilde uygulanmasına rağmen Bulgar kaynaklarına göre Güneydoğu Bulgaristan Türkleri 24-31 Aralık 1984'te sürekli olarak ve farklı noktalarda kalabalık protesto yürüyüşleri düzenlemiştir. Kalabalığa açılan ateş sonucunda, Kirli (Benkovski) ve Mestanlı (Momçilgrad) yörelerinde toplam 7 Türk öldürülmüş (bu sayı aslında daha yüksektir), birçok kişi yaralanmış, tutuklanmış, cezaevine, Belene Kampına veya sürgüne gönderilmiştir. Büyük bir organizasyon sonucunda, bölgeye sevk edilen polis gücü ve silahlı kuvvetlerin yardımıyla 14 Ocak 1985'e kadar 310 bin Türkün adı değiştirilmiştir.⁵²

Ocak 1985'te Balkan Sıradağı'nın eteklerinde bulunan Kotel'e yakın Alvanlar (Yablanovo) ve yakın köylerin ortaya koyduğu üç günlük büyük ve çetin direniş, polis ve askeri güçler tarafından acımasızca bastırılmış, öldürülenler, yaralananlar, tutuklananlar ve hapishanelere ya da Belene Kampına gönderilenler olmuştur.

Yetkililer, Güney Bulgaristan'da olan bitenlerin tekrarlanmaması için Kuzey Doğu bölgesinde yaşayan halk önderlerine yönelik sözde seferberlik ilan etmiş ve bu çerçevede 827 Türk erkek askere alınarak sıcak noktadan uzaklaştırılmıştır.⁵³ Böylece Bulgarların en büyük isim değiştirme kampanyası 1985 Şubatın sonuna kadar sürdürülmüştür.

⁵¹ Baeva, İ.-Kalinova, E., *Arhivite govoryat. "Vizroditelniyat protses". Bilgarskata dirjava i bulgarskite turtsi (1984-1989)*, Tom II, Sofia 2009, s. 64.

⁵² Angeleov, V., *Strogo poveritelno! Asimilatorskata kampaniya sreštu turskoto natsionalno maltsinstvo v Bulgariya. 1984-1989*, Sofia 2008, s. 160-161.

⁵³ *Dirjavna Sigurnost. Smyanata na imenata-Vizroditelniyat protses (1945-1985 g.). Dokumentalen sbornik*, Tom. I, Sofia 2013, s.462-465.

Tabii ki bu ağır süreçte pek çok intihar veya karşı çıkanlara karşı uygulanan işkence sonucunda ölümler yaşanmıştır. Dolayısıyla asimilasyon sürecinde hayatını kaybeden Türklerin sayısı oldukça yüksektir.

Yüzyıldan fazla bir sürede hayal edilen tek milletli bir Bulgaristan'ın; asimilasyon aracılığıyla kurulduğundan emin olan T. Jivkov 18 Şubat 1985 tarihinde şöyle demiştir:

*"Biz 20 yıldır Türk yetkililerine göçten söz ettik, onlar ise susarak bizimle alay ettiler. Bulgaristan açısından göç konusu artık kapanmıştır. Göç edecek insanımız yoktur. Bu insanlar, bir zamanlar Müslümanlaştırılmış Bulgarlardır. Bir adam bile veremeyiz onlara. Çünkü bir veya beş kişiyi verecek olursak, elimizi uzatıp kolumuzu kaptırmış oluruz."*⁵⁴

Bulgaristan Türklerinin bazı cesur temsilcileri, kısa sürede gerçekleştirilen zorunlu isim değiştirme şokundan kurtularak pasif ve aktif şekilde, bireysel ve gruplar halinde; söz konusu insanlık dışı uygulamaya karşı çıkmaya başlar. Bu direnişte yer alan bazı Türkler cesaretini hayatlarıyla ödemek zorunda kalır. Özellikle 1988 yılında olgunlaşmaya başlayan direniş bilinci, 1989 yılının başından itibaren daha da güçlenir.⁵⁵

Kuzey Bulgaristan Türklerinin en kalabalık ve dünyaya duyurulmuş kitlesel protesto yürüyüşleri 20 Mayıs tarihinde Bohçalar (Kaolinovo) ve civarında başlamıştır. Ama ne yazık ki 1 kişinin ölümüyle sonuçlanmıştır. Ardından Şumnu, Razgrad, Varna, Tolbuhin (Dobriç) ve Silistre merkez ve köylerde yaşayan halkı da yürüyüşlere katılmıştır. Açılan ateş sonucunda Şumnu bölgesinden 4, Razgrad yöresinden 3 ve Varna bölgesinden 2 olmak üzere toplam 9 Türk hayatını kaybetmiştir⁵⁶ (resmi kaynaklara göre).

Bu toplu protestolar sayesinde asimilasyon projesinin başarısızlıkla sona erdiğini gören Jivkov hükümeti etnik temizliğin diğer aracını devreye sokmaya hazırlanır. Jivkov, 7 Haziran 1989'da yapılan bir üst düzey toplantısında dile getirdiği düşüncesiyle göçü ne kadar çok arzuladıklarını ortaya koyar.

⁵⁴ Baeva, İskra - Kalinova, E., "Vızroditelnıyat protses". *Bılgarskata dirjava i bılgarskite turtsi (sredata na 30-te - naçaloto na 90-te godini na XX vek)*, Tom I, Sofia 2009, s., 235.

⁵⁵ Bkz.: Zafer, Z. "Bulgaristan Türklerinin 89 Göçünü Hazırlayan Eritme Politikasına Karşı Direniş", 89 GÖÇÜ. Bulgaristan'da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye Zorunlu Göç, İstanbul 2012, s. 199-234.

⁵⁶ A.g.e.

"Biz büyük göç psikozunun eşiğindeyiz. Bu psikozu nasıl değerlendirmeliyiz?

Bizim böyle bir psikozu ihtiyacımız var, iyi bir fırsat çıktı. Ben, sır olarak sakladığımız bir şey söyleyeceğim. Eğer biz bu halktan 200-300 bin kişiyi sınır dışı etmezsek, 15 yıl sonra Bulgaristan artık olmayacak. Bulgaristan Kıbrıs veya ona benzer bir konumda olacak.

(...) Önemli olan Türklerin sınırı açıp açmayacaklarıdır. Kamuoyu baskısı altında şimdi birkaç günden beri onlar sınırı açıyor. Ancak bu durum 10-15 günden fazla sürmez. Belki de devam eder. Dilerim ki devam eder!"⁵⁷

Jivkov aynı toplantıda hiç çekinmeden şu küstahça sözleri de dile getirmiştir:

"Göç etmek istiyorlarsa tam desteğimizi alırlar. Eğer köylerinde müzik grubu yoksa, başka köylerden bunları sağlarız ve Türkleri davul zurnayla uğurlarız."⁵⁸

Bulgar yetkililerinin yarattığı 1989 yılındaki etnik temizlik; Balkan Savaşlarından (1912-1913) sonra Türklerin yaşadığı en büyük zorunlu göçle gerçekleşmiştir. 41. Bulgar Halk Meclisinin; 11 Ocak 2012'de onayladığı Zorunlu Asimilasyon Girişimini Kınayan Tasarı'da "Sözde "soya dönüş süreci" de dahil olmak üzere Bulgaristan'daki Müslümanlara karşı uygulanan zorunlu asimilasyon girişimi suçlusunu yöneticilerinin; 20 yıldır devam eden demokratik dönemde Bulgar adalet sistemi tarafından cezalandırılmamış olmasından dolayı" duyulan üzüntü ifade edilmiştir. Ayrıca, "1989'da totaliter rejim tarafından 360 000'e aşkın Türk kökenli Bulgaristan vatandaşının ülkesinden sınır dışı edilmesini, bir nevi etnik temizlik suçu olarak"⁵⁹ değerlendirilmiştir. 112 "evet" ve 3 "çekimsen" oyla kabul edilen söz konusu Tasarıyla ilk defa, Bulgaristan Devleti tarafından işlenmiş olan söz konusu insanlık suçu kınanmıştır.

Ne yazık ki asimilasyon siyaseti günümüzde de bazı "insancıl" yöntemlerle devam etmektedir. Bulgaristan yetkilileri, zorla verilmiş Bulgar adlarının kütüklerden silinmesini istememektedir. Müslümanlara kabul ettirilmiş olan Bulgar adlarını resmi işlemlerde belgelemek, ibraz etmek zorunluluğu vardır. Bunun yanı sıra Türk adı taşıyanlara karşı çok başarılı bir şekilde negatif ayrımcılık uygulanmaktadır.

⁵⁷ Angeleov V., *Strogo poveritelno! Asimilatorskata kampaniya srestu turskoto natsionalno maltsinstvo v Bilgariya. 1984-1989.*, Sofia 2008, s. 601.

⁵⁸ A.g.e., s. 602.

⁵⁹ Zorunlu Asimilasyon Girişimini Kınayan Tasarı'nın orijinal metni Meclisin resmi web sayfasında yer almaktadır.

<http://www.parliament.bg/bg/declaration/ID/13813> (Erişim 08.01.2016)

Kaynakça

Akgün, A., Bulgaristan'da Asimilasyon ve "Zavallı Pomaklar" Adlı Risale.sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c8s13/makale/c8s13m1.pdf (Erişim, 07.04.2013).

Angeleov V., *Strogo poveritelno! Asimilatorskata kampaniya srestu turskoto natsionalno maltsinstvo v Bilgariya. 1984-1989.*, Sofia 2008.

Aziz Bey, "Morskata bolest" na "vizroditelniya protses", Anevo 2005.

Azmanov, D., *Moyata epoha 1878-1919*, Sofia 1995.

Baeva, İ. - Kalinova, Ev., *Arhivite govoryat. "Vizroditelniyat protses". Bilgarskata dirjava i bilgarskite turtsi (sredata na 30-te - naçaloto na 90-te godini na XX vek), Tom I*, Sofia 2009, s., 235.

Baeva, İ. - Kalinova, E., *Arhivite govoryat. "Vizroditelniyat protses". Bilgarskata dirjava i bilgarskite turtsi (1984-1989), Tom II*, Sofia 2009.

Balkan, F., *İlk Türk Komitacısı Fuat Balkan'ın Hatıraları*, İstanbul 1998.

Batenberg, Al., *Dnevnik*, Sofia 1992.

DA-Plovdiv, fond 67 k, op.1, a.e. 76.

Deliorman, M. N., *Çanlar Benim İçin Çaldı. Razgrad Mezarlık Hadisesinde*, İstanbul 1955.

Diñç, G., *Mehmed Nail Bey'in Derlediği Kartpostallarla Balkan Savaşı (1912-1913)*, İstanbul 2008.

Dirjaven vestnik, sayı 59, 26 Yuli (Temmuz) 1880.

Dirjaven vestnik, 8 Yuli (Temmuz), 1942.

Dirjavna Sigurnost. Smyanata na imenata-Vizroditelniyat protses (1945-1985 g.). Dokumentalen sbornik, Tom. I, Sofia 2013

Georgiev, V. - Trifonov, St., *Pokristvaneto na bilgarite mohamedani. 1912-1913. Dokumenti*, Sofia 1995.

Eldirov, Sv., Eldirov, Sv., "Bilgarskata pravoslavna tsirkva i bilgarite müsülmani 1878-1944 g." harrybg.blogspot.com/2007/09/1878-1944.html (Erişim, 01 Kasım 2015).

McCarthy, J., *Ölüm ve Sürgün. Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kiyımı (1821-1922)*, cev. Fatma Sarıkaya, Ankara 2014.

Haytov, N. - Diçev, Sl. *Minaloto na Yavorovo, Devin, Manastir, Plovdiv 1985*, s. 403,

www.promacedonia.org/nh/nh_manastir_1b.htm#14 (Erişim 23 Kasım Nisan 2015).

İmam, İ. - Kondareva, S., *Ablanitsa prez vekovete*, Ablanitsa, 2008.

İvanova, Ev., *Othvirlenite "priobštenı" ili protsesa, nareçen "vizroditelen" 1912-1989*, Sofia 2002.

- Karpaç, U., *İstoriya za razvitiето na Lijnitsa*, Lijnitsa 2012.
- Kişkilova, P., *Balkanskite voyni po stranitsite na bulgarskiya pečat 1912-1913*, Sofia 1999.
- Kılıç, O., *Kader Kurbanı*, Ankara 1993.
- Konedareva, S. - Avdikov, A., *Gorçivi razkazi. Tyahnata istin aza "vizroditelniya protses"*, Blagoevgrad 2003.
- Koyuncu, Aşkın, "Balkan Savaşları Sırasında Pomakların Zorla Tanassur Edilmesi (1912-1913)", OTAM, Sayı 33, 2013.
- Nemiroviç-Dançenko, V. İv., *Godini na vojna (Dnevnik na ruskiya korespondent)*, Sofia 2008.
- Silyanov, Hr., *Pisma i izpovedi na edin çentik. Spomeni ot Strandja, ot Vitoşa do Gramos*, Sofia 1984.
- Şimşir, N. B. *Rumeli'den Türk Göçleri, Belgeler, Cilt I*, Ankara 1968.
- Şimşir, N. B., *Bulgaristan Türkleri (1878-2008)*, Ankara 2009.
- Troçki, L., *Balkan Savaşları*, çev. Tansel Güney, Ankara 2012.
- TsDA, Fond 166k, op.6. a.e. 12.
- TsDA, Fond 166k, op.6. a.e. 13.
- Ts.D.A., fond 1, op. 36, a.e.1052.
- Zafer, Z. - Çernokojev, V., *Kogato mi otneha imeto. "Vizroditelniyat protses" prez 70-te - 80-te godini na XX vek v literaturata na müsülmanskite obştnosti*. Çev. Zeynep Zafer / Aytyan Delihüseynova, Sofia 2015.
- Zafer, Z. "Bulgaristan Türklerinin 89 Göçünü Hazırlayan Eritme Politikasına Karşı Direnişi", 89 GÖÇÜ. Bulgaristan'da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye Zorunlu Göç, İstanbul 2012.
- Zafer, Z., "Balkan Savaşları ve Pomaklar", 100. Yılında Balkan Savaşları 81912-1913) İhtilafı Duruşlar, Cilt I, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014.
- Zelengora, G., "Balkan Savaşı-Kitlesele Ölüm ve Etnik Temizlik", Bulgarcadan çev. Ayşe Kayapınar, BELETEN, Cilt LXXVIII, Sayı 281, Nisan 2014, s. 315-342.